

TNO-rapport

KvL/JPB/2005.165

Parapluproject onder de loep

Wassenaarseweg 56
Postbus 2215
2301 CE Leiden

www.tno.nl

T 071 518 18 18
F 071 518 19 20

Datum	Juli 2005
Auteur(s)	N.S. Dijkstra M.R. Crone T.G.W.M. Paulussen

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, foto-kopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van TNO.

Indien dit rapport in opdracht werd uitgebracht, wordt voor de rechten en verplichtingen van opdrachtgever en opdrachtnemer verwezen naar de Algemene Voorwaarden voor onderzoekopdrachten aan TNO, dan wel de betreffende terzake tussen de partijen gesloten overeenkomst.

Het ter inzage geven van het TNO-rapport aan direct belang-hebbenden is toegestaan.

© 2005 TNO

Auteurs:
N.S. Dijkstra
M.R. Crone
T.G.W.M. Paulussen

Projectnummer
60344

ISBN-nummer
90-5986-164-7

Deze uitgave is te bestellen door het overmaken van EUR 12,= (incl. BTW) op postbankrekeningnummer 99.889 ten name van TNO PG te Leiden onder vermelding van bestelnummer KvL/JPB/2005.165.

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	5
2	Het Parapluproject.....	7
2.1	Doelstellingen.....	7
2.2	Werkwijze	7
2.3	Projectorganisatie	9
3	Het onderzoek.....	13
3.1	Doelstelling van het onderzoek	13
3.2	Onderszoeksopzet.....	13
3.3	Planning.....	15
4	Ontwikkelingen binnen het Parapluproject en gevolgen voor het onderzoek	17
4.1	Onderzoek bij de scholen	17
4.2	Onderzoek bij regionale instellingen.....	18
4.3	Onderzoek bij de projectorganisatie	19
4.4	Aangepaste planning	19
5	Resultaten op schoolniveau.....	21
5.1	Bereidheid scholen tot deelname aan het Parapluproject	21
5.1.1	Werving.....	21
5.1.2	Motivatie	22
5.2	Het opstellen van het schoolprofiel	23
5.3	Het kiezen van prioriteiten	26
5.4	Het uitvoeren van het meerjarenpreventieplan	28
5.5	Evaluatie.....	30
6	Regionale instellingen.....	31
6.1	Verwachtingen van het Parapluproject door regionale instellingen	31
6.2	Het inventariseren van en het onderwijs informeren over het bestaande aanbod.....	32
6.3	Peilen behoefte bij het onderwijs	32
6.4	Ontwikkelen van aanbod	33
6.5	Uitvoeren van aanbod op scholen.....	35
7	Projectorganisatie.....	37
7.1	Paraplucoördinatoren.....	37
7.2	De grote Paraplu.....	37
7.3	Projectgroep	38
7.4	Projectorganisatie van schooljaar 2005/2006	38
8	Conclusies en aanbevelingen	41
8.1	Conclusies	41
8.1.1	Scholen.....	41
8.1.2	Regionale instellingen	42
8.1.3	Projectorganisatie	42
8.2	Aanbevelingen.....	43
8.2.1	Scholen	43
8.2.2	Regionale instellingen	44
8.2.3	Projectorganisatie	44

Bijlage(n)

A Regionale instellingen

1 Inleiding

In de regio Zuid-Holland Noord ging in het najaar van 2001 het *Parapluproject* van start. Het idee voor het *Parapluproject* ontstond uit onvrede over de versnippering van het aanbod op het gebied van schoolgezondheidsbeleid. Het aanbod vanuit de landelijke en de regionale instellingen sloot niet altijd goed aan bij de behoeften van de scholen. Scholen werden ‘overspoeld’ met een veelheid aan lesmethoden en –pakketten, waar ze vaak niet om hadden gevraagd. Met als gevolg:

- Scholen hadden moeite in kwalitatief opzicht het ‘kaf van het koren’ te scheiden, ook omdat het hen aan tijd ontbrak om zich in het grote aanbod te verdiepen;
- Scholen liepen, wanneer ze meerdere thema’s tot speerpunt maakten, de kans dat er in het aanbod van diverse organisaties een overlap zat. Dit gold zowel voor lesstof als voor het ondersteuningsaanbod vanuit de regionale instellingen (trainingen en cursussen);
- Scholen vonden het lastig om een extern aanbod in te passen in de reguliere lesmethode die men gebruikt. Gevolg kon zijn dat sommige onderwerpen niet of juist dubbel werden behandeld;
- Scholen hadden niet altijd goed zicht op wat men van welke organisatie zou mogen verwachten en op welke voorwaarden.

Een deel van de oorzaak van het probleem lag in het ontbreken van afstemming op regionaal niveau tussen de lokale partijen via welke gezondheidsbeleid werd aangeboden aan de scholen. Door afstemming op regionaal niveau zou het pluriforme aanbod kunnen worden gefilterd en afgestemd op de behoeften van scholen (Actieprogramma SGB).

De regio Zuid-Holland Noord startte met het *Parapluproject* om deze afstemming op regionaal niveau te vergroten. Initiatiefnemer van het *Parapluproject* was de GGD Zuid-Holland Noord. Instellingen die samenwerkten in het Parapluproject waren:

- instanties in de regio Zuid-Holland Noord die preventieprogramma’s op het gebied van sociale weerbaarheid aanbieden (aanbieders),
- samenwerkingsverbanden voor primair en voortgezet onderwijs in de regio Zuid-Holland Noord en
- gemeenten in de regio Zuid-Holland Noord (zie bijlage 1).

Alle samenwerkingspartners wilden zich inzetten om een project voor en met het onderwijs van de grond te krijgen met als inhoudelijke rode draad ‘sociale weerbaarheid’. Het ontwikkelen van sociale weerbaarheid bij leerlingen werd gezien als een voorwaarde om zelfredzaamheid en sociale sturing te bevorderen. Scholen zagen het als hun taak om aandacht te besteden aan het thema sociale weerbaarheid.

Dit onderzoeksverslag geeft een beeld van de ontwikkeling van het *Parapluproject* vanaf het eerste kwartaal van 2003 tot en met het eerste kwartaal van 2005. In hoofdstuk 2 staat beschreven wat het Parapluproject bij aanvang van de projectperiode beoogde te zijn. In hoofdstuk 3 vindt u een beschrijving van de opzet van het onderzoek die is gemaakt op basis van de oorspronkelijke

projectbeschrijving. In hoofdstuk 4 wordt een beeld geschetst van de ontwikkelingen binnen het Parapluproject en de gevolgen die dit heeft gehad voor het onderzoek. Het onderzoek heeft zich gericht op 3 deelterreinen: scholen, regionale instellingen en projectorganisatie. De ontwikkelingen voor deze deelterreinen worden in aparte hoofdstukken beschreven. In hoofdstuk 5 staan de resultaten voor de scholen beschreven, in hoofdstuk 6 de resultaten voor de regionale instellingen en in hoofdstuk 7 de resultaten voor de projectorganisatie. In hoofdstuk 8 worden conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan.

2 Het Parapluproject

2.1 Doelstellingen

De doelstellingen van het Parapluproject zoals omschreven in het oorspronkelijke projectplan was:

- Risicovol gedrag bij leerlingen voorkomen c.q. verminderen door de sociale weerbaarheid te vergroten;
- Het bewerkstelligen dat scholen beter in staat zijn om preventieprogramma's ter bevordering van de sociale weerbaarheid een structureel onderdeel te laten worden van het onderwijs;
- Aansluiting bij de zorgstructuur op school door goede samenwerkingsafspraken te maken tussen de aanbieders en de scholen.

Concreet betekende dit dat na drie jaar bereikt zou worden dat:

- er structureel overleg is tussen de aanbiedende instellingen en de scholen over het preventieaanbod;
- het preventieaanbod is afgestemd op de vraag van de scholen;
- alle scholen tijdens de projectperiode een overzicht hebben van het preventieaanbod van de deelnemende instellingen;
- er een preventieaanbod op het gebied van sociale weerbaarheid ontwikkeld is voor primair- en voortgezet onderwijs;
- op minstens 50% van de scholen voor primair onderwijs en voortgezet onderwijs het bevorderen van sociale weerbaarheid als doel is opgenomen in het schoolprogramma/plan;
- er op minstens 75 scholen (50 scholen voor primair onderwijs, 25 scholen voor voortgezet onderwijs) verdeeld over de regio een samenhangend aanbod van preventieprogramma's gefaseerd is uitgevoerd. Bestaande preventieprogramma's van de diverse instellingen naar de niet-deelnemende scholen zouden voorlopig blijven voortbestaan.

2.2 Werkwijze

Het lag in de bedoeling dat het Parapluproject ervoor zou zorgdragen dat door de hele schoolloopbaan van kinderen heen een gestructureerd aanbod werd gedaan van preventie programma's ter bevordering van de sociale weerbaarheid. De gewenste situatie was dat voor iedere school een basismodule gericht op het vergroten van de sociale weerbaarheid beschikbaar zou komen, gevolgd door een aantal keuzemodules. De startsituatie was het aanbod van bestaande preventieprogramma's van verschillende instellingen.

Voor de basismodule waren verschillende bestaande programma's bruikbaar, die al op veel scholen werden toegepast. In de keuzemodules zou weerbaarheid steeds als rode draad terugkomen, en daarnaast zou er ruimte zijn voor specifieke thema's zoals pesten, machtsmisbruik, genotmiddelen, vandalisme, seksualiteit/ relaties, bewegen, voeding en dergelijke. De gedachte was dat scholen na het uitvoeren van de basismodule konden kiezen voor keuzemodules om uiteindelijk een meerjarenpreventieplan 'op maat' samen te stellen.

Werkwijze voor scholen:

Om te komen tot een meerjarenpreventieplan ‘op maat’ moest eerst inzicht verkregen worden in de situatie op scholen. Om goed aan te sluiten bij wat er al gebeurde op scholen en bij de wensen van de scholen zou een schoolprofiel gemaakt worden. Op basis van het schoolprofiel zouden scholen keuzes maken welke onderwerpen zij in het meerjarenpreventieplan aan bod wilden laten komen. Voor het maken van keuzes zou een workshop georganiseerd worden op de scholen, waarbij leerkrachten en ouders/leerlingen aanwezig zouden zijn. De hierboven beschreven methodiek was gebaseerd op een door het Instituut Toegepaste Sociale Wetenschappen (ITS) ontwikkelde methode voor gezondheidsbeleid voor het voortgezet onderwijs: Samen sterk voor gezondheid op school. Er worden in de ITS methode 5 stappen onderscheiden om schoolgezondheid te implementeren binnen een school.

- 1) Willen: het motiveren en enthousiasmeren van betrokkenen
- 2) Weten: het in kaart brengen van de gezondheidssituatie op de eigen school
- 3) Wikken: het maken van keuzen in activiteiten waarmee de school aan de slag gaat: de workshop welke resulteert in een meerjarenpreventieplan of activiteitenplan.
- 4) Werken: het uitvoeren van de activiteiten.
- 5) Waken: het evalueren van het proces en de resultaten

De in het Parapluproject te doorlopen stappen voor scholen zijn hier grotendeels op gebaseerd en zouden zijn:

- 1) het werven van scholen,
- 2) het opstellen van een schoolprofiel,
- 3) een workshop waarin, met het schoolprofiel in het achterhoofd, keuzen gemaakt worden welke onderwerpen aan bod moeten komen in een meerjarenpreventieplan,
- 4) het opstellen van het meerjarenpreventieplan,
- 5) uitvoering van het meerjarenpreventieplan,
- 6) evaluatie.

Werkwijze bij regionale instellingen:

Het streven was dat regionale instellingen zouden samenwerken om het aanbod van basis- en keuzemodules af te stemmen op de vraag van de scholen. Om te komen tot een ideale situatie van basis- en keuzemodules was fasering van de te ondernemen activiteiten van belang. Hieronder volgen de stappen die achtereenvolgens genomen zouden worden.

1. Het inventariseren van het bestaande aanbod en het gehele onderwijs informeren over het bestaande en beschikbare preventie aanbod;
2. Het peilen van de behoeften op het terrein van preventie bij het onderwijs, waaronder sociale weerbaarheid;
3. Het samenvoegen van het aanbod van preventieprogramma's door afstemming op elkaar;
4. Het aanpassen van bestaande programma's, zodanig dat de rode draad 'sociale weerbaarheid' is. Het ontwikkelen van een aanbod voor ontbrekende onderdelen;
5. Het uitvoeren van een aanbod van basis- en keuzemodules op scholen voor primair en voortgezet onderwijs volgens een groeimodel. Het eerste jaar: uitvoering op tien scholen voor primair- en vijf scholen voor voortgezet onderwijs, verspreid over de drie regio's starten. Het tweede en derde jaar:

jaarlijks uitbreiding uitvoering met twintig primair en tien voortgezet onderwijs scholen.

2.3 Projectorganisatie

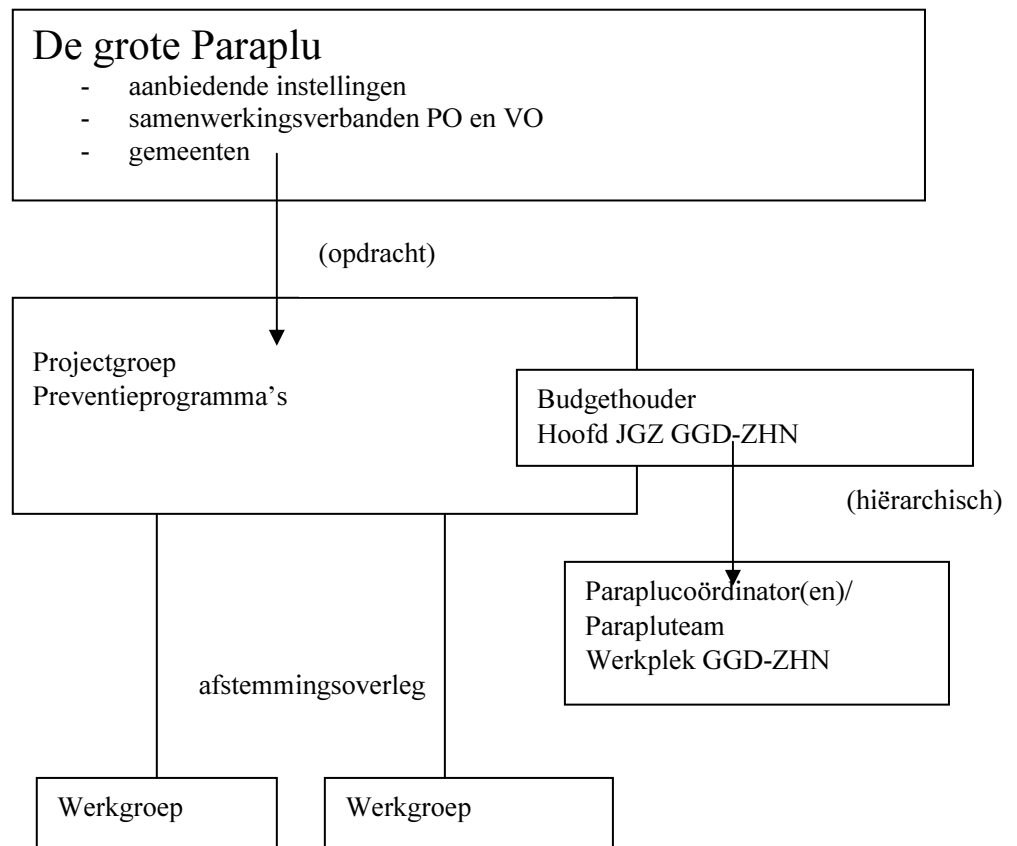
In het projectplan werd de projectorganisatie als volgt beschreven (zie figuur 1):

Paraplucoördinatoren

Het project diende van meet af aan een vorm van coördinatie te krijgen. Goede projectorganisatie werd van groot belang geacht, gezien het grote aantal betrokken instellingen. Opgemerkt werd dat in samenwerkingsprojecten een onafhankelijke coördinator een belangrijke succesfactor is. In verband met de breedte van de doelgroep (primair- en voortgezet onderwijs, drie subregio's en de vele betrokken partijen) ging de voorkeur uit naar twee coördinatoren met de aandachtsvelden primair- en voortgezet onderwijs. De projectcoördinatoren dienden te fungeren als adviseurs van scholen en als makelaars tussen scholen en instellingen. Er diende een functionele lijn met de projectgroep paraplu te zijn. De projectcoördinatoren zouden werkzaam worden in het Parapluteam.

De grote Paraplu

De grote Paraplu zou bestaan uit de directies/gemandateerde personen van instellingen die deelnamen aan het project, vertegenwoordigers van Primair Onderwijs (PO) en Voortgezet Onderwijs (VO), en formele vertegenwoordigers van gemeenten. In het oorspronkelijke projectplan stond de werkwijze van de grote Paraplu als volgt verwoord: De paraplu geeft opdracht aan de projectgroep preventieprogramma's voor de uitvoering van het project preventieprogramma's. De projectgroep preventieprogramma's houdt de paraplu volgens afspraak op de hoogte van het verloop van het project. Om de samenwerking tussen deelnemers te waarborgen zou een samenwerkingsovereenkomst getekend worden. De grote Paraplu zou gedurende het eerste jaar van het project minimaal twee keer per jaar bij elkaar komen.

Figuur 1: Oorspronkelijke projecthiërarchie

Projectgroep Preventieprogramma's

De projectgroep preventieprogramma's zou bestaan uit een vertegenwoordigers van de Gemeentelijke Gezondheidsdienst Zuid-Holland Noord (GGD ZHN) (budgethouder) en van Bureau Jeugdzorg (BJZ), één afgevaardigde van de drie Onderwijsbegeleidingsdiensten in de regio (OBD), één afgevaardigde van de samenwerkingsverbanden WSNS PO en één afgevaardigde van de samenwerkingsverbanden VO/SVO. De projectgroep preventieprogramma's zou fungeren als de inhoudelijke opdrachtgever van de coördinatoren. De budgethouder zou namens de projectgroep als contactpersoon optreden richting de projectcoördinatoren (zie figuur 1). De projectgroep zou in gezamenlijke regie zorgdragen voor de inhoudelijke en beheersmatige voorwaarden die nodig zijn om het project tot ontwikkeling te brengen. Belangrijke aandachtspunten zouden zijn: verantwoordelijkheden instellingen, taakverdeling/ afstemming organisaties, de aansluiting van het aanbod bij de vraag van het onderwijs, het zorgdragen voor middelen die op langere termijn nodig zijn. De projectgroep preventieprogramma's zou als taak hebben om in gezamenlijke regie de doelstellingen te bewaken en een goed aanbod voor primair en voortgezet (speciaal) onderwijs te ontwikkelen dat aansluit bij de behoefte van het onderwijs. Vanuit de projectgroep preventieprogramma's zouden aparte werkgroepen geformeerd kunnen worden, die zich bezig houden met primair- en voortgezet onderwijs. De projectgroep preventieprogramma's zou het eerste jaar minimaal zes keer bij elkaar komen.

Budgethouder

Als budgethouder zou het hoofd Jeugdgezondheidszorg van de GGD ZHN optreden. Gezien de omvang van het project zou de eindverantwoordelijkheid bij de leden van de projectgroep preventieprogramma's liggen.

Werkgroepen

Werkgroepen zouden door de projectgroep preventieprogramma's kunnen worden ingesteld met een specifieke opdracht. De werkgroepen zouden functioneren onder verantwoordelijkheid van de projectgroep preventieprogramma's.

3 Het onderzoek

TNO is door het Parapluproject gevraagd een evaluatieonderzoek uit te voeren. Aangezien het Parapluproject op dat moment een project in ontwikkeling was, is gekozen voor een onderzoek dat zich richt op het proces van ontwikkeling, invoering en uitvoering van het Parapluproject. De aard van het onderzoek is actiegericht, dat wil zeggen dat de resultaten periodiek werden ingebracht gedurende de ontwikkeling, invoering en uitvoering van het Parapluproject.

3.1 Doelstelling van het onderzoek

Voor het onderzoek is gekeken wat op procesniveau de belangrijkste doelstelling was van het Parapluproject. Dit was het bewerkstelligen dat scholen beter in staat zijn om preventieprogramma's ter bevordering van de sociale weerbaarheid een structureel onderdeel te laten zijn van het onderwijs. Het onderzoek naar deze doelstelling is geoperationaliseerd aan de hand van de volgende vraagstellingen:

- hoe verloopt de ontwikkeling en invoering van het meerjarenpreventieplan op scholen?
- wordt het aanbod van preventieprogramma's door het Parapluproject meer vraaggericht en overzichtelijker in de ogen van de scholen en deelnemende regionale instellingen?
- zijn de scholen door het Parapluproject beter in staat om zelf te kiezen welke onderdelen voor hun school van belang zijn?
- in hoeverre slagen de regionale instellingen er in om een verdergaande samenwerking in de begeleiding van scholen te realiseren en welke factoren spelen daarbij een rol?

3.2 Onderzoeksopzet

Zowel de scholen als de deelnemende regionale instanties in het Parapluproject zouden gedurende het onderzoek gevolgd worden. Het onderzoek had merendeels een kwalitatief karakter. De oorspronkelijke onderzoeksmethode wordt hieronder verder uitgewerkt.

De scholen

In totaal zouden 6 scholen Primair Onderwijs en 6 scholen Voortgezet Onderwijs onderzocht worden. Het onderzoek op de scholen zou bestaan uit drie stappen.

Stap 1: onderzoek naar workshop

- Observatieonderzoek tijdens de workshops. Aandachtspunten hierbij zouden zijn: wie neemt er deel aan de workshop, verloopt de workshop zoals bedoeld, wat is de inbreng van de verschillende partijen, welke prioriteiten worden uiteindelijk vastgesteld
- Evaluatie van de workshop aan de hand van evaluatieformulieren voor alle deelnemers: voor het basisonderwijs zouden de deelnemers van de workshops zijn: leerkrachten en ouders, voor het voortgezet onderwijs: leerkrachten, leerlingen en ouders

- Interviews met twee sleutelfiguren uit de workshops. De sleutelfiguren zouden samen geïnterviewd worden over de workshops.

Stap 2: onderzoek naar ontwikkeling van het meerjarenplan

- Meerjarenplannen per school: analyse van de meerjarenplannen naar inhoud (meetbare doelen, concrete stappenplannen in de tijd, heldere taakverdeling enz) en naar overeenkomsten met de prioritering zoals in de workshops overeengekomen
- Een interview met de sleutelfiguren van de scholen en het Parapluproject. Zodra het meerjarenplan gereed zou zijn, zou er een interview gehouden worden met de school. Hierbij zouden belangrijke vragen zijn hoe de school tot dit meerjarenplan is gekomen? Welke prioriteiten uit schoolprofiel en workshop in het plan meegenomen worden? Wie heeft er aan meegewerkt? Hoe wordt het meerjarenplan het volgend jaar ingevoerd?

Stap 3: onderzoek naar uitvoering van het meerjarenplan per school

- Interviews met sleutelfiguren, minstens 1 keer per half jaar.
Er zouden in totaal twee interviews gehouden worden: één interview na de eerste helft van het schooljaar 2003/2004 en één interview aan het einde van de tweede helft van dat schooljaar. Hierbij zou het erom gaan, na te gaan wat wel en niet uitgevoerd is van het eerder vastgestelde activiteitenplan, waarom activiteiten uit het plan wel/niet zijn uitgevoerd zoals gepland, en welke rol de begeleiding van de regionale instanties daarbij heeft gespeeld. Wat betreft sleutelfiguren zou hierbij gedacht kunnen worden aan de docenten/leerkrachten die de activiteiten uitvoeren, maar ook aan de coördinerende persoon binnen de school. Per school zou vastgesteld moeten worden, welke personen een sleutelpositie in nemen.
- Inventarisatie van de activiteiten/programma's die gebruikt worden.
Aan het begin van de ontwikkeling van het meerjarenplan zou aan de scholen gevraagd worden welke activiteiten ze op dat moment doen op het gebied van sociale weerbaarheid en gezondheid (via een vragenlijst). Dit zelfde zou nogmaals gedaan worden aan het einde van de onderzoeksperiode.

Regionale instellingen

Alle regionale instelling (zie bijlage 1) die samenwerkten onder de paraplu vormden samen de Paraplu (zie figuur 1). Deze regionale instellingen waren van belang voor de in- en uitvoering van het meerjarenplan op de scholen. De regionale instellingen die deelnamen aan het Parapluproject zouden daarom in een zo vroeg mogelijk stadium geïnterviewd worden. Belangrijkste onderwerpen hierbij zouden zijn: de redenen om mee te doen aan het Parapluproject, de redenen waarom van tevoren geen regionale afstemming gezocht of gevonden werd en de voordelen die men verwachtte van dit project. Gedurende de looptijd van het onderzoek zouden de contactpersonen van de regionale instanties twee keer geïnterviewd worden. Onderzoekers zouden daarnaast elke vergadering met alle regionale instanties bijwonen. Dit was gepland op twee vergaderingen per jaar.

Projectgroep

Naast het grote samenwerkingsverband (de Paraplu) was ook een projectgroep ingesteld (zie figuur 1). De projectgroep zou eens in de vijf/zes weken bij elkaar komen en zou bestaan uit vertegenwoordigers vanuit de GGD, bureau

Jeugdzorg, de OBD en de samenwerkingsverbanden van primair en voortgezet onderwijs. Deze vijf regionale instanties zouden drie keer geïnterviewd worden in plaats van twee keer zoals de andere instanties.

De onderzoekers zouden per half jaar twee vergaderingen van de projectgroep bijwonen. De notulen van de overige vergaderingen zouden ook naar de onderzoekers gestuurd worden.

3.3 Planning

Het onderzoek zou van start gaan in januari 2003 en eindigen op 30 september 2004. Bij elkaar 21 maanden.

Januari tot september 2003

- Observationeel onderzoek workshops
- Interviews met sleutelfiguren workshops
- Interviews met regionale instanties
- Bijwonen eerste vergadering regionale instanties
- Bijwonen twee vergaderingen projectgroep
- Analyse meerjarenplan
- Interviews met sleutelfiguren over meerjarenplan

September 2003 tot januari 2004

- Interviews met organisaties in projectgroep
- Interview 1 met sleutelfiguren scholen over uitvoering
- Bijwonen tweede vergadering groot samenwerkingsverband
- Bijwonen twee vergaderingen projectgroep

Januari tot juni 2004

- Interviews met alle regionale organisaties
- Interview 2 met sleutelfiguren scholen over uitvoering
- Bijwonen derde vergadering groot samenwerkingsverband
- Bijwonen twee vergaderingen projectgroep
- Tweede schoolprofiel vragenlijsten voor docenten

Juni tot oktober 2004

- Rapportage van alle gegevens

•

4 Ontwikkelingen binnen het Parapluproject en gevolgen voor het onderzoek

Voordat gestart werd met het onderzoek bleken er enkele ontwikkelingen te zijn die gevolgen hadden voor de opzet van het onderzoek. Ook gedurende het proces van ontwikkeling van de Parapluwerkwijze deden zich veranderingen voor in het project. Uiteindelijk resulteerde dit erin dat de wijze waarop het onderzoek werd uitgevoerd een ander karakter kreeg dan de oorspronkelijke opzet.

4.1 Onderzoek bij de scholen

In de in hoofdstuk 1 beschreven onderzoeksopzet wordt het onderzoek gestart na het opstellen van de schoolprofielen. De eerste beschreven onderzoeksactiviteit t.a.v. de scholen is het observeren van de workshop. Dit betekent dat er van uit werd gegaan dat er bij aanvang van het onderzoek (januari 2003) al voldoende scholen (6 scholen PO en 6 scholen VO) geworven zouden zijn en er voor deze scholen in de periode januari 2003 tot september 2003 schoolprofielen gereed zouden zijn. In de loop van het schooljaar 2002/2003 bleek dat het opstellen van de schoolprofielen meer tijd in beslag nam dan gepland. De schoolprofielen kwamen voor een deel gereed in de periode januari 2003 tot september 2003, maar vervolgens bleek dat scholen nauwelijks tot geen behoefte hadden aan een workshop. Geen van de scholen was in die periode al toe aan het daadwerkelijk opstellen van een meerjarenplan. Er is daarom gekozen om de observaties van de workshops te laten vallen en in plaats daarvan aan het eind van het schooljaar 2002/2003 een uitgebreid interview te houden met de sleutelfiguren van scholen. Dit interview richtte zich op de volgende onderwerpen: schoolgezondheidsbeleid en preventie vóór deelname aan het Parapluproject, motieven om deel te nemen aan het Parapluproject, inhoud van en verwachtingen omtrent het Parapluproject, contacten met het Parapluproject, het schoolprofiel en de vervolgstappen, knelpunten.

In het schooljaar 2003/2004 werd steeds duidelijker dat het aantal scholen dat zich aanmeldde lager lag dan oorspronkelijk gepland (zie tabel 1). De oorspronkelijke planning ging er van uit dat aan het eind van het schooljaar 2003/2004 50 basisscholen en 25 scholen voor voortgezet onderwijs zouden deelnemen aan het Parapluproject. Aspecten die een rol speelden bij het achterblijven van de aanmeldingen lagen voor een deel bij de organisatie van het project: het project had door een late start van de medewerkers van het Parapluteam in feite een (school)jaar verloren, de werkwijze moest nog ontwikkeld worden en de projectleider vertrok begin 2003, waardoor verdere vertraging ontstond. Over de redenen van de scholen om niet deel te nemen was echter niets bekend. Omdat vanuit het Parapluproject de behoefte groot was hierover meer te weten is de onderzoeksopzet aangepast. In het schooljaar 2003/2004 zijn 8 scholen PO en 4 scholen VO geïnterviewd die niet deelnamen aan het Parapluproject. Dit interview ging o.a. in op de volgende onderwerpen: wat scholen doen aan preventie en het bevorderen van gezond gedrag, bestaande contacten met regionale instanties, redenen waarom de school niet mee wil doen aan het Parapluproject, hoe de scholen aankijken tegen de werkwijze van het

Parapluproject. Daarnaast is aan het eind van dat schooljaar opnieuw gesproken met de sleutelfiguren van scholen die deelnemen aan het Parapluproject. Tien scholen (5 PO en 5 VO) die in het voorgaande jaar waren geïnterviewd deden opnieuw mee aan het onderzoek. Een school voor PO wilde niet meer meewerken aan het onderzoek, zij hadden weinig contact met het Parapluproject. De contactpersoon van één school voor VO werd niet bereikt. In plaats van deze twee scholen werden twee nieuwe scholen geïnterviewd, die in het schooljaar 2003/2004 aan het Parapluproject begonnen waren. Het interview richtte zich op de ontwikkeling van de Parapluwerkwijze binnen de school in het afgelopen schooljaar, het contact met het Parapluproject, toekomstige verwachtingen van de scholen t.a.v. het Parapluproject en hoe de scholen aankeken tegen de toekomstvisie van het Parapluproject.

Tabel 1 Aantal deelnemende scholen Parapluproject

	Primair Onderwijs	Voortgezet Onderwijs
Totaal aantal scholen	225	55
Aantal scholen die benaderd zijn middels folders en de nieuwsbrief	225	55
Aantal scholen dat interesse heeft	25	14
Aantal scholen dat deelneemt	20	13

Tabel 2 Aantal deelnemende scholen onderzoek

	Primair Onderwijs	Voortgezet Onderwijs
Deelname schooljaar 2002/2003 en 2003/2004	5	5
Deelname alleen schooljaar 2002/2003	1	1
Deelname alleen schooljaar 2003/2004	1	1
Onderzoek niet deelnemende scholen	8	4

4.2 Onderzoek bij regionale instellingen

In het voorjaar van 2003 zijn alle (31) regionale instanties die aan het Parapluproject deelnamen geïnterviewd, conform de oorspronkelijke onderzoeksopzet. Het betreft de aanbiedende instanties, de samenwerkingsverbanden van primair en voortgezet onderwijs en de gemeenten in de regio Zuid-Holland Noord. In diezelfde periode (voorjaar 2003) zijn vier aanbiederoverleggen bezocht. Het aanbiederoverleg is een afsplitsing van de grote Paraplu (zie figuur 1). De grote Paraplu is het samenwerkingsverband van alle regionale instellingen (aanbiedende instanties, de samenwerkingsverbanden van basisonderwijs en voortgezet onderwijs en de gemeenten). In het aanbiederoverleg zijn alleen de regionale instanties vertegenwoordigd die preventieprogramma's aan het onderwijs aanbieden. De aanbiederoverleggen

werden georganiseerd omdat de aanbiedende instanties behoefte hadden aan meer inzicht in het Parapluproject en de werkwijze van het Parapluteam richting scholen. In het najaar van 2003 heeft een bijeenkomst plaatsgevonden met alle regionale instanties (grote Paraplu). Ook deze bijeenkomst is bijgewoond in het kader van het onderzoek.

De bijeenkomsten en interviews hadden gevolgen voor het verloop van het project en de ontwikkeling van het project naar een structureel aanbod. In de tweede helft van 2003 is een start gemaakt met het uitzetten van de koers van het Parapluproject na het eind van de subsidieperiode (eind 2004). Een van de ideeën was om de organisatie van het project overzichtelijker te maken door onderscheid te maken tussen instanties die het project dragen (kernaanbieders) en instanties die meer op afstand participeren. De kernaanbieders zijn in feite instanties die op grond van hun pedagogische of zorgtaken al een structurele relatie hebben met de school, dit zijn alle onderwijsbegeleidingsdiensten, bureau Jeugdzorg, de GGD en JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding. Met deze kernaanbieders is vanaf het voorjaar van 2004 intensief contact onderhouden door het Parapluteam, dit is het team wat verantwoordelijk is voor de projectcoördinatie en de projectgroep. Er zijn door het Parapluteam en de budgethouder gesprekken gevoerd met de kernaanbieders over hun rol in het vervolg van het Parapluproject. Gezien de informatie die in deze gesprekken was uitgewisseld gaven de kernaanbieders allen aan niet meer voor het onderzoek geïnterviewd te willen worden. Met de projectleider van het Parapluproject is daarna besloten om alleen de overige regionale instanties die preventieprogramma's aanbieden nog een keer te interviewen, o.a. over hoe zij tegen de werkwijze met kernaanbieders en hun eigen rol binnen het Parapluproject aankijken. In het voorjaar van 2005 zijn daarom 6 regionale instanties opnieuw geïnterviewd.

4.3 Onderzoek bij de projectorganisatie

De projectgroep is vanaf januari 2003 t/m april 2005 16 keer bijeengewest. Alle bijeenkomsten werden door de onderzoekers bijgewoond. Dit zijn meer bijeenkomsten dan vooraf gepland. Tijdens de bijeenkomsten werd de stand van zaken van het project besproken en werden strategische keuzes gemaakt voor de toekomst. Waar mogelijk en wenselijk vanuit de projectgroep werd door de onderzoekers een bijdrage geleverd aan de discussie o.b.v. de bevindingen van het onderzoek tot dan toe. Naast deze bijeenkomsten vond ook een aantal keren overleg plaats met de projectleider van het Parapluproject. Deze bijeenkomsten hadden deels tot doel het (bij)sturen van het onderzoek en deels het terugkoppelen van de bevindingen van de onderzoekers naar het Parapluproject.

4.4 Aangepaste planning

Bovenstaande wijzigingen leidden er toe dat naast de wijze waarop het onderzoek werd uitgevoerd ook de planning werd gewijzigd. Uiteindelijk vond het onderzoek plaats volgens volgend tijdschema:

Schooljaar 2002/2003: januari tot september 2003

- Interviews met 6 sleutelfiguren deelnemende scholen PO en 6 sleutelfiguren deelnemende scholen VO over o.a. deelname Parapluproject, schoolprofiel en verwachtingen
- Interview met 31 regionale instellingen (grote Paraplu)
- Bijwonen vergaderingen van de aanbiedende instellingen (onderdeel van grote Paraplu)
- Bijwonen vergaderingen projectgroep

Schooljaar 2003/2004: september 2003 tot juli 2004

- Interviews met 6 sleutelfiguren deelnemende scholen PO en 6 sleutelfiguren deelnemende scholen VO over voortgang Parapluproject
- Interviews met 8 sleutelfiguren niet-deelnemende scholen PO en 4 sleutelfiguren niet-deelnemende scholen VO over reden van niet deelnemen
- Bijwonen vergadering Grote Paraplu
- Bijwonen vergaderingen projectgroep

Schooljaar 2004/2005: september 2004 tot juni 2005

- Bijwonen vergaderingen projectgroep
- Interview met 6 regionale instellingen

5 Resultaten op schoolniveau

5.1 Bereidheid scholen tot deelname aan het Parapluproject

Een eerste stap in het Parapluproject was scholen te motiveren deel te nemen aan het Parapluproject. Alle scholen in de regio Zuid-Holland Noord (225 PO en 55 VO) werden benaderd om aan het Parapluproject mee te doen.

5.1.1 *Werving*

In het schooljaar 2002/2003 is het Parapluproject van start gegaan met het werven van scholen voor het project. De werving vond onder meer plaats via de samenwerkingsverbanden voor primair en voortgezet onderwijs, de jeugdarts, schoolmaatschappelijk werk, buurtnetwerk en mailing (nieuwsbrief, e-mail). Uit de interviews aan het eind van het schooljaar 2002/2003 kwam naar voren dat scholen zich met name aanmelden nadat zij via een contactpersoon gehoord hadden van het Parapluproject.

Het oorspronkelijke doel van het Parapluproject was dat aan het eind van de projectperiode 50 scholen voor primair onderwijs en 25 scholen voor voortgezet onderwijs zouden deelnemen aan het Parapluproject. Al snel na de start van het project werd duidelijk dat dit streven niet gehaald zou worden. In de beginfase van het Parapluproject waren een aantal interne oorzaken aan te wijzen die een rol speelden bij het traag op gang komen van de aanmelding van scholen. Zo begonnen de medewerkers van het Parapluproject later dan gepland, moest de werkwijze nog grotendeels ontwikkeld worden en vertrok de projectleider halverwege het schooljaar 2002/2003. De ervaring van de medewerkers van het Parapluproject was dat vooral het primair onderwijs zich in het begin afwachtend opstelde.

Om de werving van scholen te verbeteren werd in het najaar van 2003 een werkgroep bestaande uit een medewerker van het Samenwerkingsverband WSNS, S&O (later JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding), Rijngeestgroep, Bureau Halt en Parapluproject een plan van aanpak met betrekking tot de publiciteit opgesteld. Een van de problemen die de werkgroep signaleerde was dat de werkwijze van het Parapluproject voor scholen nog onvoldoende duidelijk was. Er werd geadviseerd om met een mix van middelen en materialen het onderwijs te informeren over het Parapluproject.

Aansluitend op het werk van de werkgroep werd aan het begin van het schooljaar 2003/2004 door de projectgroep besloten om bij scholen die niet aan het Parapluproject deelnamen na te gaan wat de redenen zijn om niet deel te nemen aan het Parapluproject. In het voorjaar van 2004 werden 8 vertegenwoordigers van scholen in het primair onderwijs en 4 vertegenwoordigers van scholen in het voortgezet onderwijs geïnterviewd.

Uit de interviews kwam naar voren dat de redenen om niet deel te nemen divers waren. Een aantal geïnterviewden (1 PO, 2VO) bleek niet op de hoogte zijn van het bestaan van het Parapluproject. Door degenen die wel op de hoogte waren

werden meerdere redenen genoemd die deels te maken hadden met het Parapluproject zelf en deels met de organisatie binnen het onderwijs.

Paraplugebonden redenen die genoemd werden, waren dat:

- het onduidelijk was wat men kon verwachten van het Parapluproject;
- scholen geen meerwaarde zagen in de werkwijze die het Parapluproject hanteert, boven de door henzelf al gebezigde werkwijze;
- het Parapluproject als iets tijdrovends werd gezien.

Schoolgebonden redenen waren onder andere dat:

- scholen moeite hebben met veranderingen, zeker als ze het gevoel hebben niet zelf betrokken te worden bij het inrichten van de verandering. Scholen voelen zich overladen en stellen zich afwachtend op. Om tot verandering over te gaan is afstemming en draagvlak nodig;
- scholen niet preventief zijn ingesteld, maar gericht op zorg en het individu (Zorg Advies Teams) en aansluitend hierop scholen niet structureel wilden werken, maar meer ad hoc, inspeland op de problemen en onderwerpen die aan de orde komen.

Aanbevelingen op basis van het onderzoek naar redenen voor niet deelname aan het Parapluproject waren:

- dat het Parapluproject duidelijkheid moet scheppen: waarvoor kun je bij het Parapluproject terecht, wat kun je verwachten van het Parapluteam, concrete voorbeelden die aansluiten bij de beleving en uitleggen dat en hoe het Parapluproject tijd kan besparen;
- de meerwaarde van het Parapluproject toelichten: voordelen van preventief werken benoemen, voordelen van een lange termijn plan toelichten en aangeven dat dit niet in de weg staat dat er ook ad hoc gewerkt kan worden, scholen aangeven dat er meer mogelijkheden zijn dan zij voor ogen hebben
- aandacht voor de benadering van scholen: concreet probleem van school als vertrekpunt, gebruik maken van bestaande goed lopende contacten, presenteren op teamvergaderingen en op bestaande overlegstructuren tussen scholen, meer publiciteit.

In de loop van het Parapluproject werd blijvend aandacht besteed aan de promotie, middels het sturen van een folder naar alle scholen met daaraan gekoppeld de mogelijkheid tot een vrijblijvend gesprek met een medewerker van het Parapluproject en het verspreiden van de kwartaalnieuwsbrief. Uit de interviews met scholen die deelnemen aan het Parapluproject en reacties die de medewerkers van het Parapluproject ontvangen blijkt dat de uitwisseling van praktijkvoorbeelden van scholen via de nieuwsbrief door de scholen werd gewaardeerd. Aan het eind van de projectperiode doen 20 scholen voor primair onderwijs en 13 scholen voor voortgezet onderwijs mee aan het Parapluproject.

5.1.2 *Motivatie*

Primair Onderwijs

Uit de interviews in het schooljaar 2002/2003 onder deelnemende scholen kwam naar voren dat voor het PO de reden om mee te doen met het Parapluproject in eerste instantie was de behoefte om aandacht te besteden aan sociaal emotionele ontwikkeling, voor enkele scholen speelde de financiële vergoeding die men kreeg bij deelname ook een rol.

Op PO scholen werd het voorstel om mee te doen veelal ingebracht door de Intern Begeleider (IB-er). Op drie scholen werd de keuze gemaakt met het hele team. Op drie andere scholen werd in een kleiner verband een keuze gemaakt en de keuze voorgelegd aan het team. Op alle scholen werd de directie op de hoogte gebracht of betrokken bij de keuze. Enkele scholen betrokken ouders direct bij de keuze voor het Parapluproject via een werkgroep, andere scholen informeerden de ouders.

Scholen verwachtten dat het Parapluproject de behoefte en wensen van scholen in kaart bracht en op basis daarvan ondersteuning kon bieden bij het zoeken naar een aanpak voor de school.

Voortgezet Onderwijs

Scholen voor VO gaven in het interview in het eerste onderzoeksjaar aan dat, naast redenen als afstemming en het op de kaart zetten van preventie, de financiële vergoeding van 1650 Euro een belangrijke impuls was om deel te nemen.

Op VO scholen liep de invoering veelal via de zorgcoördinatoren al dan niet georganiseerd in een zorgcommissie of werkgroep. Bij twee scholen waren leden van de directie betrokken bij de keuze voor het project, op andere scholen werd er met de directie afgestemd.

De verwachtingen van de VO scholen waren divers. Alle scholen wilden ondersteuning. Sommigen bedoelden daarmee dat het Parapluproject hen zou helpen bij het vinden van de juiste instelling, anderen wilden concrete ondersteuning in de klas.

5.2 Het opstellen van het schoolprofiel

Als scholen besloten hadden deel te nemen aan het Parapluproject dan werd hen aangeboden een schoolprofiel voor de school op te stellen, met de bedoeling inzicht te krijgen in wat de school al doet op het gebied van preventie en het bevorderen van gezond gedrag, waar nog verbeterpunten liggen en welke wensen en verwachtingen er leven bij de verschillende betrokkenen. Voor het onderzoek zijn de schoolprofielen bekeken en is in beide interviews aan scholen gevraagd wat zij van het profiel vonden.

Primair onderwijs

Aan het eind van het schooljaar 2002/2003 hadden 5 van de 6 scholen die in het onderzoek werden betrokken een schoolprofiel laten maken. Hiervoor werd gebruik gemaakt van verschillende informatiebronnen, zoals gesprekken met het team van leerkrachten, de werkgroep, directie en/of intern begeleider; vragenlijsten voor docenten; schoolgids; informatie van de jeugdarts. Een aantal scholen deed mee met een pilotonderzoek van TNO betreffende vragenlijsten over gezondheidsbeïnvloedend gedrag. Hierbij werd aan ouders (groep 1 t/m 5) of leerlingen (groep 6 t/m 8) gevraagd naar de leefstijl (o.a. voeding, bewegen, vrijetijdsactiviteiten) en psychosociaal functioneren (o.a. sociale relaties, pesten, zelfvertrouwen) van de leerling. Twee scholen hebben op een andere wijze naar de ervaringen van ouders gevraagd. De bevindingen van de ouderonderzoeken en de TNO-pilot werden meegenomen in het schoolprofiel.

De schoolprofielen gaven een beeld van de aandacht die scholen besteedden aan gezondheid, preventie en het bevorderen van gezond gedrag. Zichtbaar werd dat veel scholen wel bezig waren met de verschillende onderwerpen die werden bevraagd (Persoonlijke hygiëne, Voeding, Houding en bewegen, Genotmiddelen, Relationele en seksuele ontwikkeling, Sociale vaardigheden, Omgaan met ziektes, Handicaps en gezondheidszorg, Criminaliteit en vandalisme, Veiligheid) maar dat er weinig overleg en afstemming over de onderwerpen plaatsvond tussen de leerkrachten. Er is veel onduidelijkheid op scholen over de regelgeving rondom onderwerpen als bijvoorbeeld pesten, genotmiddelen, criminaliteit en veiligheid en de handhaving ervan. Al met al lijkt het dat er op het gebied van preventie en bevorderen van gezond gedrag weinig tot geen beleid is en dat uitvoeren van activiteiten op het gebied van gezondheid en preventie vaak een ad-hoc karakter heeft.

Uit de interviews in het schooljaar 2002/2003 bleek dat de scholen het schoolprofiel als een belangrijk instrument zagen, maar dat ze op dat moment nog weinig zicht hadden op wat de vervolgstappen waren en in dat kader ook nog niet goed wisten hoe het schoolprofiel te waarderen. Een jaar later waren de scholen over het algemeen positief over het schoolprofiel, zowel over de wijze waarop het onderzoek werd uitgevoerd als de rapportage. Het profiel bracht duidelijk in kaart wat de wensen van de school waren. Voor de school werkte het verhelderend. Scholen gaven aan dat het schoolprofiel een goed of realistisch beeld van de school gaf, wel werd opgemerkt dat er niets nieuws uitkwam.

Een aantal scholen gaf expliciet aan de gegevens van ouders en leerlingen te missen (wanneer dit niet was meegenomen) of deze gegevens juist een aanvulling te vinden, omdat dan duidelijk werd wat in de verschillende geledingen (leerkrachten, ouders, leerlingen) speelde. Het ophangen van het schoolprofiel aan alleen de mening van de leerkrachten werd kritisch bejegend, omdat het een kleine groep mensen betrof. Een afwijkende mening van één leerkracht kon het beeld sterk vertekenen, terwijl die afwijkende mening voort kon komen uit gebrek aan kennis. Dit werd door scholen als storend ervaren: er hadden meer mensen bij betrokken moeten worden of er had met leerkrachten gepraat moeten worden. Enkele scholen gaven aan het advies van het Parapluproject naar aanleiding van het profiel te missen of te mager te vinden.

Voortgezet onderwijs

Uit de interviews aan het eind van het schooljaar 2002/2003 kwam naar voren dat voor alle scholen die aan het onderzoek deelnamen (6) in het voortgezet onderwijs een schoolprofiel werd opgesteld. Voor het opstellen van het schoolprofiel werd gebruik gemaakt van vragenlijsten voor leerlingen, leerkrachten en overige medewerkers. Daarnaast werd in sommige gevallen informatie gebruikt van de schoolgids en/of van de sociaal verpleegkundige of jeugdarts.

De VO scholen deden allemaal op hun manier al wel iets met schoolgezondheid. Over het algemeen was de aandacht vooral gericht op zorg. Op 5 scholen was een Zorg Advies Team (ZAT) actief. Alle scholen onderhielden contact met de GGD (jeugdarts, sociaal verpleegkundige). De wijze waarop onderwerpen zoals

genotmiddelen, seksualiteit, pesten en sociale weerbaarheid aandacht kregen binnen de scholen verschilde tussen de scholen. Sommige scholen hadden dit opgenomen in hun lessen biologie en verzorging, op andere scholen werden projectweken geïnitieerd. Ook de mate waarop preventie en het bevorderen van gezond gedrag in het beleid van de school was opgenomen was niet eenduidig. Enkele scholen hadden in hun beleidsplan regels staan over o.a. roken, pesten, discriminatie, verzuim. Over de bestaande situatie zeiden de docenten in de interviews dat het de aandacht voor preventie en gezondheid te vrijblijvend en ad-hoc was en dat er meer zou kunnen gebeuren.

De scholen in het voortgezet onderwijs waren over het algemeen positief over het schoolprofiel: het profiel had inzicht gegeven in de problematiek die op school speelde.

Als positieve punten werden genoemd dat het schoolprofiel:

- duidelijkheid had gegeven over hoe leerlingen tegen de situatie op school aankeken
had geholpen om meer gestructureerd aan de slag te gaan met de problematiek op de school, het had structuur gegeven;
- ervoor zorgde dat degene die binnen de school met preventie aan de slag ging iets in handen had waarmee men binnen de school anderen kon overtuigen

Ook werden er enkele kanttekeningen gemaakt. Scholen gaven aan het jammer te vinden dat er geen vergelijking met andere scholen gemaakt werd. Ook werd genoemd dat het ontbreken van een advies op basis van de uitkomsten als een tekortkoming werd gezien. Een school gaf aan dat ze de vragenlijsten voor de leerkrachten niet betrouwbaar vonden. De kans was aanwezig dat leraren sociaal wenselijke antwoorden opschreven die niet overeenkwamen met wat er echt gebeurde in de school. Een goede inventarisatie van wat de school doet was gewenst. Hiervoor was het volgens sommige scholen ook nodig dat het onderzoek na een aantal jaar opnieuw gedaan zou moeten worden.

5.3 Het kiezen van prioriteiten

Na het opstellen van het schoolprofiel was het de bedoeling dat de scholen keuzes gingen maken op basis van dit profiel. Een methode die hierbij gebruikt kon worden was een workshop, waaraan leerkrachten, leerlingen en ouders deel konden nemen. Op basis van de inbreng van de aanwezigen zou overgegaan kunnen worden tot het maken van keuzes. Op basis van gemaakte keuzes zou een meerjarenpreventieplan opgesteld kunnen worden.

Primair onderwijs

Aan het eind van het eerste schooljaar bleken er nog veel verschillende ideeën te bestaan over de stappen die gezet zouden worden na het opstellen van het schoolprofiel. Voor een aantal scholen was, voor de uitslag van het schoolprofiel bekend was, al duidelijk dat zij op zoek waren naar een methode voor sociaal emotionele ontwikkeling. Voor deze scholen zouden de vervolgstappen hierop gericht moeten zijn. De scholen die met een meer open blik begonnen aan het Parapluproject gaven in het interview eind schooljaar 2002/2003 aan geen idee te hebben van het vervolgtraject.

Een jaar later bleken alle geïnterviewde scholen prioriteiten gesteld te hebben. Voor alle scholen gold dat de prioriteiten niet tot stand waren gekomen door het houden van een workshop. Op de meeste basisscholen werd een werkgroep ingesteld die prioriteiten stelde of een methode voor sociaal emotionele ontwikkeling kozen en werd daarna het team van leerkrachten ingelicht.

Vier van de zes geïnterviewde basisscholen gaven als prioriteit aan: het invoeren van een methode voor sociaal emotionele ontwikkeling. Voor een aantal van deze scholen was het niet duidelijk dat het Parapluproject zich breder op preventie richtte. Voor deze scholen waren de vervolgstappen: het kiezen van een methode en deze methode uitvoeren. Het keuzeproces verliep bij een aantal scholen op basis van door de school zelf opgestelde criteria waaraan een methode voor die school moest voldoen. De verschillende bestaande landelijke methodes werden tegen deze criteria afgezet. De medewerkers van het

Parapluteam gaven bij één school een toelichting op de methodes, één school regelde via het Parapluproject externe begeleiding bij het zoeken naar een methode. Deze begeleiding vond plaats door een onderwijsbegeleidingsdienst: Naast uitleg van de methodes voor sociaal emotionele ontwikkeling werden de methodes gescoord met behulp van een vragenlijst. De school vond de begeleiding een toegevoegde waarde bij het kiezen van een methode voor sociaal emotionele ontwikkeling.

Twee scholen hebben meerdere prioriteiten gesteld en deze prioriteiten verwerkt in een meerjarenpreventieplan. In het meerjarenpreventieplan werd uitgewerkt welke onderwerpen worden aangeboden in welk leerjaar en in welke periode in het leerjaar. Dit werd overzichtelijk in een meerjarenplan-schema verwerkt dat werd aangereikt door het Parapluproject. De scholen zijn positief over het ontstane meerjarenplan. Een school geeft aan: *'Alle activiteiten zijn in een kader geplaatst. Het betreft hier zowel activiteiten die door het team worden uitgevoerd, als waar kinderen mee bezig zijn, als waar ouders mee bezig zijn, als waar ze met elkaar mee bezig zijn. Per thema is alles uitgewerkt. We hebben geprobeerd alle lijnen met elkaar te verbinden. Hierdoor zie je de verbanden, dat werkt verhelderend. Het heeft geleid tot visieontwikkeling: de uitgangspunten zijn helderder geworden. Als er iets bijkomt dan wordt het meerjarenplan bijgewerkt'*.

Voortgezet onderwijs

Aan het eind van het schooljaar 2002/2003 hadden de scholen voor het voortgezet onderwijs geen eenduidig idee over het proces dat zou moeten plaatsvinden na het opstellen van het schoolprofiel. Een school had in het voorjaar van 2003 een workshop gehouden. De opkomst van zowel leerkrachten, ouders als leerlingen viel tegen. Een belangrijke overeenkomst tussen de scholen met betrekking tot het maken van keuzes was, dat de scholen het advies van de medewerkers van het Parapluproject belangrijk vonden. Een jaar later bleek dat de aanpak op de scholen heel divers was. Op twee scholen was een meerjarenplan uitgewerkt met behulp van een meerjarenplan-schema aangereikt door het Parapluproject. Dit leverde twee verschillende uitwerkingen op. Eén school gaf aan verschillende thema's (bijvoorbeeld pesten, seksualiteit, roken) aan te willen bieden aan achtereenvolgende leerjaren, waarbij het thema per jaar wordt uitgediept. Bijvoorbeeld pesten: in klas 1 speelt groepsvorming een rol, in de 2e zijn de leerlingen individueler gericht en in de 3e klas spelen onderlinge jongens-meisjesverhoudingen een rol. Hierop zouden ze het programma aan willen passen. Deze school gaf aan dat het plan erg ambitieus was en het veel tijd zou kosten om het zo in te voeren, maar dat het meerjarenplan-schema van het Parapluproject ondersteunend werkte: het bracht de preventiebehoefte en het -aanbod goed in kaart. De andere school gaf aan het meerjarenpreventieplan als een werkdocument te zien wat telkens aangevuld kan worden.

De overige scholen gingen (nog) niet aan de slag met het meerjarenpreventieplan. Een school koos voor de aanschaf van Leefstijl, een methode voor sociaal emotionele ontwikkeling. Een school koos voor een stapsgewijze invoering die past bij de school. Op deze school vonden ze de werkwijze met een meerjarenplan-schema te dwingend. Op één school liep het proces tot het maken van keuzes binnen de school vast.

Bij het voortgezet onderwijs komen de thema's pesten, genotmiddelen en seksuele voorlichting op meerdere scholen naar voren. De scholen die een meerjarenpreventieplan opstelden kregen inzicht in hoe de thema's tot dan toe werden ingezet en welke andere mogelijkheden er nog waren. Zij gaven aan dat er in de onderbouw al veel werd gedaan, dit was ook al het geval voor er gewerkt werd met het Parapluproject. In de bovenbouw was er veel minder aandacht voor preventie. Op een school gaf men aan dat dit te maken zou hebben met het feit dat de thema's zich erg concentreren rond het vak verzorging. In het derde en eventueel vierde leerjaar zouden preventiethema's aan de orde kunnen komen binnen aardrijkskunde, biologie of maatschappijleer. De scholen gaven aan wel behoefte te hebben aan een bredere inzet over meerdere leerjaren, maar dat het niet eenvoudig zou zijn, omdat het tijd kost die dan niet aan andere onderwerpen besteed kan worden.

5.4 Het uitvoeren van het meerjarenpreventieplan

Na het al dan niet opstellen van een meerjarenpreventieplan was het de bedoeling dat scholen aan de slag gingen met de door hen gekozen prioriteiten.

Primair Onderwijs

Twee scholen kozen een methode voor sociaal emotionele ontwikkeling en begonnen in het schooljaar 2003/2004 met de uitvoering, een school was nog op zoek naar een methode en een school heeft niet meer deelgenomen aan het onderzoek, waardoor onduidelijk bleef hoe het daar is gegaan met de uitvoering. Aan de scholen die al gewerkt hadden met de methode werd gevraagd hoe zij tegen de uitvoering aan keken. De scholen gaven aan dat het belangrijk is dat de methode onderdeel uitmaakt van het lesprogramma of schoolwerkplan: het moet gezien worden als een apart vak, net als rekenen, taal, aardrijkskunde etc. Het vak zou een vaste plek op het lesrooster moeten krijgen, omdat anders het gevaar bestaat dat de uitvoering niet structureel gebeurt en iedere leerkracht zelf bepaalt wat hij/zij met de lessen gaat doen.

Van de scholen die een breder meerjarenplan hadden opgezet had een school in het schooljaar 2003/2004 al een aantal activiteiten in gang gezet, de andere school startte in het schooljaar 2004/2005 met de uitvoering van het meerjarenpreventieplan.

Voortgezet onderwijs

Voor de beide scholen die een meerjarenplan hadden opgesteld, gold dat de uitvoering van het meerjarenplan in het schooljaar 2003/2004 was blijven liggen. Bij een school lag de reden hiervoor bij de eigen organisatie: de school had dat jaar een verhuizing meegemaakt, waardoor de prioriteiten anders waren komen te liggen. Dit was de school die een ambitieus plan had geformuleerd en zij gaven aan dat naast hun eigen verantwoordelijkheid voor het blijven liggen van de uitvoering ook een taak lag bij het Parapluproject. Wanneer vanuit het Parapluproject onvoldoende aandacht werd besteed aan de scholen, was zichtbaar dat de daadkracht bij de scholen wegebt. Ondersteuning vanuit het Parapluproject werd als erg belangrijk ervaren voor het slagen van de implementatie.

De school die Leefstijl had aangeschaft was begonnen met de uitvoering. Een school koos voor het pad van ontwikkeling door ieder jaar iets op te pakken en te kijken hoe dit in de school ingebed kan worden. Deze school had in het

schooljaar 2003/2004 wel gebruik gemaakt van de klapper waarin organisaties hun aanbod hadden gebundeld (zie 5.2) Een school zag af van verdere deelname, al voor men tot de uitvoeringsfase over was gegaan. De redenen om niet verder deel te nemen lagen binnen de school.

Tabel 3 Deelname parapluwerkwijze

	Primair onderwijs	Voortgezet onderwijs
Totale deelname onderzoek	7	7
Deelname schooljaar 2002/2003 en 2003/2004	5	5
Deelname alleen schooljaar 2002/2003	1	1
Deelname alleen schooljaar 2003/2004	1	1
Schoolprofiel	6	7
Workshop	0	1
Meerjaren preventieplan	2	2
Methode sociaal emotionele ontwikkeling	4	1
Andere werkwijze/ nog bezig	1	2
Gestopt met Parapluproject		1
Onbekend		1

5.5 Evaluatie

Het Parapluteam hield met de scholen jaarlijks een evaluatiegesprek. In deze gesprekken was o.a. ruimte voor de school om aan te geven hoe zij tegen het Parapluproject aankeken, welke verwachtingen er waren en wat men van het contact vond. De evaluatie door het Parapluteam als zodanig is niet in het onderzoek meegenomen.

6 Regionale instellingen

6.1 Verwachtingen van het Parapluproject door regionale instellingen

De verwachtingen van de regionale instellingen zijn onderverdeeld naar aanbieders, gemeentes en samenwerkingsverbanden.

De aanbieders onder de regionale instellingen hadden in het voorjaar van 2003 de volgende verwachtingen van het Parapluproject, tussen haakjes staat het aantal organisaties dat dit gezegd heeft:

- Scholen minder overspoeld worden met projecten (5)
- Vraag en aanbod beter op elkaar afgestemd wordt (5)
- Naam organisatie breder uitdragen, meer aanvragen (4)
- Zelfde ingang naar scholen (3)
- Structurele samenwerking (2)
- Nieuwe projecten ontwikkelen (2)
- Meer inzicht in de school
- Effectiever preventieprogramma voor scholen
- Betere ondersteuning van de scholen
- Sociale weerbaarheid goed op de kaart zetten.

De gemeentes verwachtten vooral dat er door het Parapluproject eenduidigheid zou komen voor de scholen. Zo verwachtten ze dat er een minder versnipperd aanbod zou komen, en juist een samenhangend geheel zou ontstaan waarbij afspraken werden gemaakt om scholen niet te bombarderen met projecten.

Daarnaast verwachtten twee gemeentes een betere afstemming van de vraag van scholen en het aanbod van instellingen. Één gemeente gaf aan dat het Parapluproject een heel herkenbaar proces is: volgens deze geïnterviewde waren er heel veel initiatieven op het gebied van afstemming en dat is niet slecht, maar hij vroeg zich tevens af of er niet te veel van die initiatieven zouden komen, waardoor daar ook weer geen overzicht over is. Hij geeft als voorbeeld de Zorg Advies Teams waar onderwijs en jeugdgezondheidszorg ook al bij elkaar zaten. Drie samenwerkingsverbanden verwachtten dat er door het Parapluproject een kwaliteitsstandaard zou komen voor het aanbod van de aanbieders. Één van deze drie organisaties gaf echter aan dat dit misschien een te hoge eis is en gaf aan dat het wellicht al heel goed was dat er een klapper is. Hoewel deze persoon zich tevens afvroeg of een dergelijke klapper wel gebruikt zou worden door de scholen.

De drie samenwerkingsverbanden gaven aan dat ze verwachtten dat er door het Parapluproject meer afstemming zou komen tussen de aanbieders. Twee organisaties verwachtten of hoopten dat door het Parapluproject scholen zich meer bewust zouden worden van hun preventief handelen en meer preventief te werk zouden gaan. Hiervoor moest het echter wel een praktisch aanbod worden. Één samenwerkingsverband hoopte dat scholen geënthousiasmeerd raakten en het Parapluproject inderdaad gaan gebruiken waardoor sociale vaardigheden een vast onderdeel van de lessen zou worden.

6.2 Het inventariseren van en het onderwijs informeren over het bestaande aanbod

Het aanbod van de verschillende regionale organisaties werd in twee klappers bijeengebracht. Een voor het primair onderwijs en een voor het voortgezet onderwijs. In interviews in het eerste kwartaal van 2003 werd aan de regionale instellingen gevraagd wat hun mening was over deze klappers. Over het algemeen vonden de aanbieders en samenwerkingsverbanden het bundelen van aanbod wel goed, maar voor sommigen was het nog steeds niet echt overzichtelijk en het was voor hen onduidelijk waarom het ene programma wel ondergebracht wordt onder het kopje 'sociale weerbaarheid' en het andere programma niet. Ook waren de regionale instellingen bang dat de klapper op de stapel zou belanden. Daarnaast stonden er programma's in waarvoor betaald moest worden en programma's waar niet voor betaald hoefde te worden. De klapper zou goed bijgehouden moeten worden en steeds vernieuwd moeten worden. Over de kwaliteit van het aanbod kon niets gezegd worden.

Alle scholen in de regio kregen aan het begin van het schooljaar 2002/2003 de klapper toegestuurd. Uit interviews met scholen bleek dat scholen het over het algemeen handig vonden een overzicht van het aanbod van de regionale instanties die preventieprogramma's aanbieden op papier te hebben. Over de verdere invulling van de klapper hadden scholen verschillende ideeën en meningen. Enkele scholen gaven expliciet aan dat het aanbod dat in de klapper stond niet overeenkwam met de vraag. Scholen voor Primair Onderwijs die op zoek waren naar een methode voor sociaal emotionele ontwikkeling vonden dit niet in de klapper. De klapper voor het Voortgezet Onderwijs gaf veel informatie over het cursusaanbod van de regionale instellingen. Scholen gaven aan het ook interessant te vinden om informatie te kunnen vinden over daadwerkelijke ondersteuning in de klas en het zorgaanbod van de instellingen. Scholen vonden dat er geen heldere opbouw in de klapper zat: De insteek varieerde van aanbod gericht op personen in het onderwijs tot aanbod gericht op ouders en van het aanbieden van cursussen tot het aanbieden van materialen. Soms betrof het een eenmalige activiteit of aanbod en andere keren ging het om een serie of cursus. Meerdere scholen gaven aan sommige aanbieders erg kostbaar te vinden en te duur voor scholen. Ook voor scholen was het niet duidelijk hoe het stond met de kwaliteit van het aanbod.

6.3 Peilen behoefte bij het onderwijs

De wijze waarop de behoefte bij het onderwijs gepeild werd staat beschreven in hoofdstuk 1 en de mening van de scholen hierover in hoofdstuk 4. De regionale instellingen hadden echter ook een mening over de wijze waarop de behoefte bij de scholen werd gepeild.

Uit het onderzoek in het eerste kwartaal van 2003 kwam naar voren dat de mening van de regionale instellingen over het schoolprofiel divers was: het ging vooral om de mening van de aanbieders en samenwerkingsverbanden, want de gemeentes kenden het schoolprofiel over het algemeen niet. De instellingen en dan vooral de aanbieders vonden dat de ontwikkeling van de schoolprofielen veel tijd kostte, daarnaast was het niet duidelijk op welke wijze en door wie het schoolprofiel geïnterpreteerd werd.

In april 2003 werd een aanbiederoverleg georganiseerd met als centraal thema het schoolprofiel. De reden hiervoor was dat er veel vragen waren vanuit de aanbieders over het schoolprofiel. Een van de ervaren knelpunten was dat het opstellen van het schoolprofiel veel tijd kostte. Aanbieders hadden tot dan toe geen idee wat er in het schoolprofiel was opgenomen en twijfelden aan het nut van de tijdsinvestering in het profiel met betrekking tot de afzet van hun aanbod. Op basis van de bijeenkomst werd geconcludeerd dat de aanbieders in het schoolprofiel een aantal onderwerpen met betrekking tot hun aanbod misten en twijfels hadden over de toepasbaarheid van de gegevens die het huidige schoolprofiel bood. In aansluiting op de bijeenkomst kregen alle aanbieders de gelegenheid om aan te geven wat zij in het schoolprofiel misten, welke informatie zij nodig hadden van een school, welke suggesties voor verbeteringen en/of veranderingen aanbieders hadden. In een werkgroep werd verder gewerkt aan de aanpassing van het schoolprofiel. De opdracht voor de werkgroep was de gebruikte documenten en werkwijze zo aan te passen dat tijdwinst geboekt kon worden zonder de kwaliteit aan te tasten. De werkgroep kwam drie keer bijeen en inventariseerde welke bestaande regionale en landelijke informatie gebruikt kon worden ter aanvulling van het schoolprofiel en paste de vragenlijsten voor de leerkrachten aan. Ook werd gewerkt aan een schema voor het meerjarenpreventieplan en de koppeling tussen het schoolprofiel en het preventieplan. Hieruit kwam naar voren dat de aanbevelingen in het schoolprofiel meer concreet gemaakt zouden moeten worden.

6.4 Ontwikkelen van aanbod

Vanaf de start van het project bestond er onduidelijkheid over het te ontwikkelen aanbod. Er werd in het projectplan gesproken over het ontwikkelen van een basismodule en keuzemodules. Wat dit betekende en hoe een basismodule en keuzemodules er uit moeten zien werd minimaal beschreven.

In de interviews met de instellingen in het eerste kwartaal van 2003 kwam naar voren dat de instellingen verschillende ideeën hadden over het te ontwikkelen aanbod. De ideeën varieerden van het in kaart brengen van het aanbod en dit aanbod bundelen in een map tot het ontwikkelen van een basismodule en keuzemodules per thema. Opgemerkt werd o.a. dat de bestaande producten eerst gescreend moesten worden op bruikbaarheid en kwaliteit en dat duidelijk gemaakt moest worden wat de kerntaken en verschillende deskundigheden zijn van de verschillende aanbieders. Drie gemeentes gaven aan dat het aanbod vooral aangepast moest worden aan de school en dat het project duidelijk moest krijgen wat de vraag van de school was.

Al in januari 2003, dat was voordat de eerste interviews gehouden werden, besloot de projectgroep dat er een werkgroep Basismodule moest komen. De werkgroep had als opdracht: nagaan of het haalbaar en wenselijk was een basismodule sociale weerbaarheid te ontwikkelen voor het primair onderwijs. De aanleiding voor deze opdracht was dat er in het Parapluproject regelmatig gesproken werd over de basismodule sociale weerbaarheid. Wat zo'n module in zou moeten houden en wie dat zou moeten aanbieden, was niet duidelijk. Veel scholen werkten met landelijk ontwikkelde methodes die veelal sociale

weerbaarheid als rode draad hadden. Sommige aanbieders waren in de veronderstelling dat het Parapluproject zelf een basismodule of pakket zou moeten samenstellen, zoals ook uit de interviews bleek.

De conclusie van de werkgroep kwam in de loop van 2003 en stelde dat zelf een nieuwe basismodule ontwikkelen niet haalbaar zou zijn, omdat het veel tijd en expertise zou vragen. Bovendien was het niet wenselijk omdat landelijk steeds meer methodes gericht op sociale competentie verschenen. Het samenstellen van een basispakket op maat, in samenwerking met de school, diende een onderdeel van de Paraplu-werkwijze te zijn. De definitie die de werkgroep gaf aan het basispakket was als volgt: Het basispakket voor zowel Primair Onderwijs als Voortgezet Onderwijs kan bestaan uit landelijke en regionale programma's (de keuzemodules). Het basispakket is een samenhangend geheel van keuzemodules die onderdelen bevatten, gericht op het vergroten van sociale weerbaarheid. Indien scholen kiezen voor een schoolbreed ingevoerde (landelijke) methode kunnen de regionale aanbieders hier ook op aansluiten met keuzemodules. Randvoorwaarden die door de werkgroep werden opgesteld voor het samenstellen van een basispakket waren:

- de behoefte en vraag van de school moet concreet in kaart gebracht worden,
- duidelijk overzicht van het regionale aanbod voor de scholen (aangepaste klapper),
- scholen kiezen uiteindelijk zelf welke keuzemodules zij gaan uitvoeren. De Paraplumedewerker bewaakt de samenhang tussen diverse keuzemodules.

De werkgroep Basismodule stelde dat het belangrijk zou zijn het bestaande aanbod op kwaliteit te toetsen. Hiervoor zouden kwaliteitscriteria in de vorm van een checklist gehanteerd kunnen worden. Landelijk was een dergelijk instrument, de schoolSlag-checklist ontwikkeld door het NIGZ in opdracht van schoolSlag. SchoolSlag is een samenwerkingsproject in Zuid-Limburg om een gecoördineerde en vraaggerichte bijdrage te leveren aan gezondheid in en rondom het onderwijs. Tussen schoolSlag en het Parapluproject zijn grote raakvlakken te vinden. De schoolSlag-checklist zou gebruikt kunnen worden om het bestaande aanbod te toetsen.

In de conclusies van de werkgroep werd ook gesproken over clusteren van het aanbod op grond van een bepaald thema. De aanbeveling was om dit nader te bekijken. Ten eerste moest gekeken worden welke thema's daarvoor in aanmerking kwamen en daarna zou een thema verder uitgewerkt kunnen worden, als een soort pilot. Daarbij was het belangrijk om terug te koppelen of de behoefte van het onderwijs en het aanbod van de diverse aanbieders voldoende op elkaar aansloten.

Een eerste aanzet tot samenwerken aan het aanbod werd gezet rondom het thema sociale competentie. In 2005 zijn bureau Jeugdzorg, GGD Zuid-Holland Noord, JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding, OnderwijsAdvies en het Samenwerkingsverband WSNS 32 van start gegaan met het project Sociale competentievergroting in het (speciaal) basisonderwijs. De kern van dit project is, dat rond een bestaande sociale vaardigheidstraining een begeleidingsstructuur voor kinderen, ouders en leerkrachten wordt ontwikkeld. Dit project is ontstaan vanuit het Parapluproject.

In het eerste kwartaal van 2005 werden vier aanbieders opnieuw geïnterviewd. Het bleek dat deze aanbieders allemaal mee zouden willen werken aan een thematische aanpak als dat op hun terrein mogelijk zou zijn, maar dat naar hun idee hier in de afgelopen jaren niets mee was gebeurd. Als knelpunt werd wel aangevoerd dat alle organisaties eigen belangen hebben, die een gezamenlijke aanpak in de weg zouden kunnen staan.

6.5 Uitvoeren van aanbod op scholen

Uit de interviews met de regionale instellingen in het voorjaar van 2003 kwam naar voren dat het voor hen nog onduidelijk was hoe de uitvoering gestalte zou krijgen. Of de uitvoering tot stand kwam door direct contact tussen de school en de instellingen of dat de medewerkers van het Parapluproject daar een rol inspeelden was niet duidelijk. Ook had men geen idee op welke wijze de organisaties onderling met elkaar af zouden stemmen over hoe het aanbod naar scholen gedaan zou kunnen worden. Twee jaar later blijkt dat er van de vier geïnterviewde organisaties twee via het Parapluproject in contact waren gekomen met scholen. Het aantal contacten met scholen was minimaal. Een organisatie geeft aan in elk geval door te gaan met werven los van het Parapluproject. Een andere organisatie geeft aan bezorgd te zijn over de mogelijkheden van het Parapluproject m.b.t. de eigen organisatie.

7 Projectorganisatie

7.1 Paraplucoördinatoren

De projectcoördinatie vond plaats door een team van drie medewerkers: een projectleider, een projectmedewerker en een secretaresse. Dit team werd aangeduid als Parapluteam. Het Parapluteam werd door de GGD Zuid-Holland Noord aangesteld en gefinancierd vanuit de projectgelden. In de oorspronkelijke projectbeschrijving was aangegeven dat een onafhankelijke coördinator een belangrijke succesfactor zou zijn voor samenwerkingsprojecten. Het Parapluproject hoopte door zich als een zelfstandig werkend team op te stellen deze onafhankelijkheid uit te stralen. Voor veel aanbiedende organisaties was echter het Parapluproject een onderdeel van de GGD. Voor sommige organisaties was het bovendien de vraag of dit project bij de GGD hoorde en niet veel meer bij de OBD.

De scholen gaven in het eerste interview aan dat de contacten met het Parapluteam goed verliepen. Enkele scholen gaven echter dat er nog veel onduidelijkheden waren en brachten dit in verband met het Parapluteam. Ook in de interviews een jaar later bleken de scholen voor primair onderwijs over het algemeen tevreden te zijn over het team. Men vond de wijze en mate waarop de medewerkers zich inzetten heel prettig. Punten die genoemd werden zijn: de begeleiding is heel correct, de kwaliteit van het overleg is hoog, men zet zich goed in en denkt mee en indien men informatie nodig heeft wordt dit direct uitgezocht. Bovendien was men heel tevreden over de professionaliteit van het schoolprofiel. Als kritiekpunt kwam naar voren dat men met name in aansluiting op het schoolprofiel meer daadkracht van het Parapluteam verwacht. Het profiel brengt goed in beeld hoe de stand van zaken is, maar geeft geen duidelijk advies over hoe de school hier mee om zou kunnen gaan. De scholen voor voortgezet onderwijs waren kritischer over de rol van het Parapluteam. Ook daar gaven scholen aan waardering te hebben voor de correcte en snelle afhandeling van vragen en de bereikbaarheid. Een school gaf aan het Parapluteam te vaag en te onduidelijk te vinden in haar presentatie, wat leidde tot een negatieve houding ten opzichte van het Parapluproject bij mensen binnen de school die meer op afstand stonden en wel betrokken zouden moeten worden. Een ander probleem dat zich voordeed was dat de scholen een meer concretere ondersteuning verwachtten van het Parapluproject: Niet alleen het in beeld brengen van de wensen maar het begeleiden van het aanbod in de school en eventueel uitvoeren van preventie-aanbod door het Parapluproject.

7.2 De grote Paraplu

Bij aanvang van het Parapluproject hadden 31 organisaties zitting in de grote Paraplu. In feite ging het om drie soorten organisaties: aanbieders van preventieprogramma's, samenwerkingsverbanden van scholen en gemeenten. In de loop van het project, met als duidelijk moment de grote Paraplu vergadering in november 2003, werd duidelijk dat een zo grote organisatie die de projectgroep opdracht moest geven niet werkbaar was. De belangen van de verschillende soorten organisaties waren ook te verschillend. Met name de

aanbiedende organisaties hadden een direct belang voor hun eigen organisatie. Zij wilden immers hun preventieprogramma's bij scholen uitzetten. Dit bleek al in het voorjaar van 2003, toen voor en met de aanbiedende organisaties vier bijeenkomsten werden gehouden. Deze bijeenkomsten gingen over de werkwijze op de scholen en ontwikkelingen binnen het Parapluproject. Duidelijk werd dat de aanbiedende instanties moeite hadden met de werkwijze op scholen. Men vond dat er teveel tijd geïnvesteerd werd in het schoolprofiel en dat de weg die in het Parapluproject bewandeld moest worden erg ingewikkeld en tijdsintensief was. Bovendien had men in dat stadium (1e helft van 2003) nog weinig zicht op wat de uitkomsten uit het schoolprofiel konden betekenen voor de aanbiedende organisaties. In de interviews in 2005 kwam naar voren dat de aanbiedende organisaties die niet tot de kernaanbieders behoren, weinig tot geen bijdrage kunnen leveren aan het Parapluproject in de voorgaande jaren. Zij zijn niet of nauwelijks benaderd door het Parapluteam of door scholen. Ook is het voor hen onduidelijk welke rol zij in de nieuwe structuur kunnen spelen. Indien mogelijk zijn zij nog altijd bereid mee te werken aan bundeling van programma's op thema.

7.3 Projectgroep

Ter ondersteuning van het Parapluteam werd een projectgroep opgericht. In deze groep hadden vertegenwoordigers van vijf verschillende regionale instanties zitting: de GGD, bureau Jeugdzorg, één afgevaardigde van de drie OBD-en in de regio, één afgevaardigde van de samenwerkingsverbanden van primair en van het voortgezet onderwijs. De projectgroep kwam vanaf januari 2003 t/m april 2005 16 keer bijeen. De groep gaf het Parapluteam gevraagd en ongevraagd advies over de koers die gevaren moest worden met het Parapluproject. De groep werd gezien als een belangrijk sturingsinstrument en de plaats waar besluiten genomen werden. Door een kritische bijdrage van deze groep werd het mogelijk om het Parapluproject een wending te geven van een tijdelijk project naar een structureel aanbod. De organisaties die zitting hebben in de projectgroep werden afgezien van de samenwerkingsverbanden belangrijke partners voor de nieuwe structuur. Al deze organisaties zijn kernaanbieders geworden en blijven zodoende een belangrijke bijdrage leveren aan het vervolg van het Parapluproject.

7.4 Projectorganisatie van schooljaar 2005/2006

Vanaf het schooljaar 2005/2006 gaat het Parapluproject verder als De Paraplu, samen werken aan een gezonde school. De projectorganisatie van De Paraplu is een andere dan die van het Parapluproject. De projectorganisatie wordt in feite gevormd door Bureau Jeugdzorg Zuid-Holland vestiging Rijnland, GGD Zuid-Holland Noord, JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding, MHR, OnderwijsAdvies en Onderwijsbegeleidingsdienst Duin- en Bollenstreek. Zij vormen de kernaanbieders en hebben allen een rol in De Paraplu, welke is vastgelegd in een convenant. De participanten dragen hun eigen kosten. Al deze participanten hebben zitting in het Paraplu-beleidsteam, die als taak heeft

- a. de formulering van een visie op de doelstelling en de werkwijze van het Paraplucoördinatiepunt;
- b. de voortgangsbewaking van het Paraplucoördinatiepunt;
- c. de bepaling en bewaking van de kwaliteit van de Parapluwerkwijze;

- d. de waarborging van sluitende afspraken tussen de participanten;
- e. het bevorderen van adequate randvoorwaarden voor het functioneren van het Paraplucoördinatiepunt cq Parapluwerkwijze;
- f. het opstellen van een jaarwerkplan en een jaarverantwoording ten behoeve van de participanten.

Het voormalige Parapluteam wordt omgevormd tot het projectcoördinatiepunt, dat wordt ondergebracht bij de GGD. Het Paraplucoördinatiepunt:

- a. fungeert als een vraagbaak voor scholen en instellingen op het gebied van preventie;
- b. participeert in en faciliteert de contactpersonen bij de uitvoering van de Parapluwerkwijze;
- c. geeft mede vorm aan het op thema bundelen van het preventieaanbod;
- d. *stemt af en werkt samen met de documentatiecentra van de participanten;*
- e. houdt het landelijke en regionale aanbod van preventieprogramma's bij;
- f. volgt de landelijke ontwikkelingen aangaande schoolgezondheidsbeleid.

De contactpersonen voor scholen van het PO komen van de OBD'en, de contactpersonen voor het VO van de GGD en Bureau Jeugdzorg. Deze instellingen hebben al vanuit hun reguliere taken contact met de scholen.

De wijze waarop de Paraplu op scholen wordt uitgevoerd ziet er als volgt uit:

- a. De intake en het bespreken van het schoolprofiel worden gedaan door een vaste medewerker van het coördinatiepunt en de aangewezen contactpersoon.
- b. Het schoolprofiel wordt opgesteld door de medewerkers van het Paraplucoördinatiepunt.
- c. De contactpersoon ondersteunt en adviseert de school bij het kiezen van prioriteiten en het opstellen van het meerjaren preventieplan.
- d. De contactpersoon legt contact met de uitvoerders van preventieprogramma's.
- e. Ten aanzien van de punten c en d wordt de contactpersoon ondersteund door het Paraplucoördinatiepunt.

8 Conclusies en aanbevelingen

8.1 Conclusies

8.1.1 Scholen

Primair Onderwijs

Scholen die deelnamen aan het Parapluproject waren over het algemeen tevreden over de door het Parapluproject gehanteerde werkwijze: het maakte scholen bewust van de problemen, wensen en mogelijkheden. Vooral over het schoolprofiel waren de scholen lovend, zowel over de wijze waarop het onderzoek werd uitgevoerd als over de rapportage. Het schema voor het opstellen van het meerjarenplan werd door scholen die daar gebruik van maakten als een handig instrument gezien. Scholen waren tevreden over het Parapluteam wat betreft de service die geboden werd. Er werd adequaat gereageerd op vragen van scholen.

Knelpunten die werden gesignaleerd lagen in de afstemming tussen verwachtingen van scholen enerzijds en de werkwijze van het Parapluproject anderzijds. T.a.v. de werving werd duidelijk, o.a. door de interviews met de scholen die niet aan het Parapluproject deelnamen, dat niet duidelijk was wat scholen konden verwachten en men het idee had dat deelname aan het Parapluproject tijdrovend zou zijn. Ook bij scholen die deelnamen kwam naar voren dat niet vooraf duidelijk was hoe het gehele proces zou verlopen. Ook bleek dat scholen verschilden in achtergrond voor zij instapten in het Parapluproject. De verschillen lagen vooral op de volgende gebieden:

- helderheid van de vraag: wist een school wat zij wilde of was preventie, sociaal emotionele ontwikkeling en schoolgezondheid nog onduidelijk en had men hulp nodig bij het formuleren van de vraag?
- de bevoegdheid van degene die zich met het Parapluproject bezighield. Was de directie betrokken of lag de bevoegdheid bij de leerkracht en wat betekende dit voor de implementatie van het Parapluproject binnen de school?
- De wijze waarop het Parapluproject binnen de school werd geïntegreerd. Lag het bij een persoon of waren meerdere personen betrokken en hoe ging de school dit vorm geven?

Voortgezet Onderwijs

Scholen in het Voortgezet Onderwijs waren tevreden over het schoolprofiel. Het schema voor het opstellen van het meerjarenplan gaf scholen inzicht in wat zij al deden op het gebied van sociaal emotionele ontwikkeling, preventie en schoolgezondheid en waar zich lacunes bevonden. Scholen waren tevreden over het Parapluproject als het ging om de reactie vanuit het Parapluproject op vragen van de scholen. Het Parapluproject leidde bij de scholen tot een bewustwordingsproces. Door de planmatige werkwijze die gevolgd werd was het voor scholen duidelijker waar zij stonden op het gebied van sociaal emotionele ontwikkeling, preventie en schoolgezondheid.

Problemen waar scholen tegen aan liepen in het Parapluproject waren de discrepantie tussen verwachtingen van de scholen enerzijds en dat wat het Parapluproject kon bieden anderzijds.

Scholen vonden het advies o.b.v. het schoolprofiel te mager en verwachtten concrete ondersteuning in de klas. Om tot uitvoering van het meerjarenplan te komen bleek dat scholen blijvende aandacht van het Parapluproject gewenst vonden.

8.1.2 *Regionale instellingen*

Bij de regionale instellingen is in kaart gebracht welke verwachtingen er bij de regionale instellingen leefden aan het begin van het onderzoek, welk traject zij doorlopen hebben in het Parapluproject en hoe zij daar tegen aan keken.

Een van de belangrijke doelstellingen van het Parapluproject was het afstemmen van het aanbod op de vraag van scholen. Regionale organisaties gaven aan het begin van het project aan hier verwachtingen over te hebben: betere afstemming tussen vraag en aanbod en eenduidigheid voor de scholen. Vanuit het Parapluproject is een klapper samengesteld met daarin het aanbod van de regionale instellingen. Zowel de instellingen zelf als de scholen gaven aan dit een goed initiatief te vinden, maar vonden de wijze waarop de bundeling was uitgevoerd te weinig eenduidig. Ook was het onduidelijk hoe het met de kwaliteit van het aanbod stond. Binnen het Parapluproject was het voorts de bedoeling om te komen tot het ontwikkelen van aanbod. Hierover bestonden diverse ideeën bij de verschillende aanbieders. Op basis van de uitkomsten van de werkgroep Basismodule werd duidelijk dat gestreefd zou worden naar het samenstellen van een basispakket op maat, in samenwerking met de school. Ook werd het clusteren van het aanbod op thema als een belangrijk aandachtspunt gezien, evenals het toetsen van het aanbod op kwaliteit. Aan het eind van de projectperiode blijkt dat er wordt samengewerkt door een groep aanbieders rondom sociale competentie. De eerste stap op weg naar een meer samenhangend aanbod is hiermee gezet.

Ook is gekeken naar hoe de organisaties aankijken tegen de werkwijze die gehanteerd werd op scholen. De aanbiedende organisaties vonden dat het opstellen van een schoolprofiel te veel tijd kost. De scholen echter, degenen voor wie het profiel gemaakt werd, waren erg te spreken over het schoolprofiel. Het lijkt erop dat de aanbiedende instellingen het schoolprofiel niet als een kans maar als een bedreiging ervaren. Instellingen zagen hun eigen thema's niet terug komen, of hadden wellicht het idee dat het schoolprofiel andere thema's naar voren zou brengen dan waar zij een aanbod op hadden. Na bijeenkomsten met de aanbieders en een werkgroep schoolprofiel werd besloten dat scholen niet in alle gevallen een uitgebreid schoolprofiel zouden moeten laten maken, maar ook met hun eigen inzichten over problemen het Parapluproject zouden kunnen benaderen.

8.1.3 *Projectorganisatie*

Op het gebied van de projectorganisatie is in de loop van het project een heel proces doorlopen. Uit het onderzoek kwam naar voren dat het Parapluproject een moeizaam traject is geweest. Bij aanvang van het Parapluproject waren veel aspecten nog niet duidelijk. Er lag een ambitieus, maar ook enigszins 'vaag' plan dat in de loop van de tijd handen en voeten moest krijgen. Samenwerking

van 31 organisaties die allemaal een vinger in de pap wilden hebben en daarbij voor een groot deel redeneerden vanuit hun eigen visie maakte het samenwerken erg moeizaam. In de eerste helft van 2003 kwamen alle aanbieders (16) vier keer bij elkaar om meer zicht te krijgen op het Parapluproject en de rol van de aanbieders hierin. Naar aanleiding van deze bijeenkomsten werd duidelijk dat er nog veel onduidelijkheid bestond over de visie van het Parapluproject en de te hanteren werkwijze. Er was een start gemaakt zonder te weten waar dit zou eindigen.

In de loop van de projectperiode leidden deze bevindingen tot een andere organisatorische opzet. Er vond een selectie plaats van enerzijds organisaties die vanuit hun zorgtaak (GGD en Bureau Jeugdzorg) of onderwijskundige taak (OBD) contact hadden met scholen en anderzijds organisaties die een preventief aanbod hadden op één onderwerp, maar geen structurele samenwerking met scholen hadden (o.a. Halt, COC, Kinderrechtswinkel). De organisaties die meer contacten hadden met scholen werden kernaanbieders. Deze kernaanbieders kwamen samen met de samenwerkingsverbanden in de projectgroep. Vanuit dit gegeven is gewerkt naar een nieuwe structuur, waarbij de inbreng van het Parapluteam zal afnemen ten gunste van de inbreng van de samenwerkende kernaanbieders. De kernaanbieders krijgen een rol naar de scholen toe. De gedachte is dat doordat deze aanbieders al een reguliere taak naar scholen hebben zij bijvoorbeeld zorg en preventie aan elkaar kunnen verbinden. De overige aanbiedende instanties staan meer op afstand en worden benaderd als binnen de school een vraag ligt op het thema van deze organisaties. Deze nieuwe structuur zal vanaf het schooljaar 2005/2006 worden toegepast.

Een knelpunt met betrekking tot de projectorganisatie bleek in de loop van het project de grote groep organisaties te zijn die ieder een vinger in de pap wilden en met verschillende motieven deelnamen aan het Parapluproject. Bij het uitspreken van de verwachtingen van regionale instellingen t.a.v. het Parapluproject werd reeds duidelijk dat deze verwachtingen tweeslachtig zijn: enerzijds wil men betere afstemming, maar dit moet wel ten gunste zijn van de eigen organisatie. Ook in de nieuwe structuur is het de vraag of voldoende duidelijk is wat de gemeenschappelijke noemer is van de verschillende organisaties en welke individuele motieven organisaties hebben om aan de Paraplu deel te nemen.

8.2 Aanbevelingen

Op basis van dit onderzoeksverslag zijn een aantal knelpunten naar voren gekomen, waarvan het voor het vervolg van het Parapluproject van belang lijkt deze aan te pakken.

8.2.1 Scholen

Communicatie en implementatie

Op het gebied van communicatie is er in het hele proces voor scholen een aantal stappen te zetten die kunnen zorgen voor een betere afstemming tussen scholen en het Parapluproject

Voor scholen die nog niet aan het Parapluproject deelnemen is het van belang helder te schetsen wat zij kunnen verwachten van het Parapluproject en scholen de meerwaarde te laten zien van het Parapluproject. Voor scholen die

deelnemen aan het Parapluproject blijkt een analyse van hun school van belang. Alle scholen (13) in het onderzoek die een schoolprofiel lieten maken waren daar tevreden over. Ook over de vervolgstappen bleken zij te spreken. Waar het tot nu toe mis ging was veelal in de adviesfunctie en begeleiding van scholen bij het zetten van stappen om over te gaan tot uitvoering. Scholen verwachtten concretere adviezen en meer begeleiding. Het lijkt zinvol om zowel aan het begin van het traject als na elke fase (schoolprofiel, prioriteiten stellen, meerjarenplan opstellen, uitvoeren) met de school om de tafel te gaan zitten om helder in beeld te krijgen wat de school in die fase van het Parapluproject verwacht en wat het Parapluproject kan bieden. Het lijkt zinvol om een concreet ondersteuningsaanbod te ontwikkelen, bijvoorbeeld in de vorm van een draaiboek, waarin alle stappen die gezet worden (werving, schoolprofiel, prioriteiten stellen, meerjarenplan opstellen, uitvoering) beschreven staan met daarbij de rol van de scholen en de rol van het Parapluproject.

8.2.2 *Regionale instellingen*

Afstemmen vraag en aanbod

Bij de regionale instellingen lijkt een discrepantie te bestaan tussen het gezamenlijke belang voor zowel scholen en alle organisaties om tot afstemming te komen tussen vraag en aanbod en het individuele belang van een enkele organisatie om hun aanbod bij scholen te kunnen afzetten. Een vraaggerichte benadering vraagt van de organisaties dat zij helder in beeld hebben waar hun individuele belang ligt en waar een gezamenlijk belang gediend kan worden. Alleen op die manier kunnen stappen gezet worden in de ontwikkeling van een gezamenlijk aanbod. Een van de kernpunten daarbij is de kwaliteit van het aanbod en de wijze waarop dit aanbod bij de scholen terecht komt.

Een gedegen inventarisatie van de school (schoolprofiel) kan leiden tot een heldere vraag van de school t.a.v. het aanbod. Scholen hebben door een dergelijke inventarisatie een compleet overzicht van de zaken die goed gaan op hun school en die minder goed gaan. Zonder een dergelijke inventarisatie zullen scholen geneigd zijn zich te beperken tot één aandachtsgebied, waarvoor geen onderbouwing bestaat. Na een dergelijke inventarisatie zal meer zicht zijn op de verschillende aandachtsgebieden die in de tijd uitgezet kunnen worden. Dit biedt meer kansen voor de aanbiedende organisaties om met hun producten aan te kunnen sluiten op de behoeften van de school.

Een goed omschreven aanbod met daaraan gekoppeld kwaliteitscriteria kan er toe leiden dat het aanbod ook daadwerkelijk bij de school terecht komt. Dit vraagt wel van organisaties dat zij kritisch naar zichzelf willen kijken. Voor het vervolg van het project lijkt het zinvol dat organisaties hun gezamenlijke en individuele belangen voor deelname aan het Parapluproject benoemen en hun eigen aanbod voor het Parapluproject kritisch op kwaliteit beoordelen.

8.2.3 *Projectorganisatie*

Structuur

Vanaf het schooljaar 2005/2006 wordt gewerkt met een nieuwe projectstructuur onder een nieuwe naam: De Paraplu, samen werken aan een gezonde school. De projectcoördinatie blijft bij de GGD liggen, in de vorm van een projectcoördinatiepunt. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de Paraplu ligt bij meerdere organisaties: Naast de GGD, zijn ook Bureau Jeugdzorg, de OBD'en en JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding verantwoordelijk voor het welslagen van de Paraplu (zie 6.4). De

werkwijze en verantwoordelijkheden zijn beschreven in een convenant. Daarmee is veel helderheid gekomen over wat men komend jaar van elkaar verwacht t.a.v. de werkzaamheden in de Paraplu. Onduidelijk is nog wat de dominante overwegingen zijn van de kernaanbieders om zitting te nemen in de Paraplu. Het zou zinvol kunnen zijn om van elke kernaanbieder helder te krijgen welke doelstelling nagestreefd wordt om van de Paraplu een succes te maken. Een ander aandachtspunt is dat in deze nieuwe structuur de kernaanbieders een duidelijke rol hebben, maar onduidelijk is welke rol de overige aanbieders hebben, die voorheen georganiseerd waren in de grote Paraplu en daarna in het aanbiedersoverleg. Welke rol hebben deze organisaties en hoe wordt daarmee omgegaan? Het is zinvol hier een antwoord op te formuleren, zodat voor iedereen (organisaties en scholen) duidelijk wordt wat men van de Paraplu kan verwachten.

A Regionale instellingen

1	COC
2	Kinder- en jongerenrechtswinkel
3	Politie Hollands Midden
4	Stichting HALT, Zuid-Holland Noord
5	GGD ZHN, a
6	Parnassia, Locatie Leiden
7	Bureau Jeugdzorg ZHN,
8	Rijngeestgroep, Kinder- en Jeugd GGZ en Sector Jeugdzorg
9	PJ Partners
10	St. voor Opvoedingsondersteuning,
11	St. Rijn-, Duin- en Bollenstreek (Algemeen Maatsch. Werk)
12	SBD Midden-Holland en Rijnstreek
13	OnderwijsAdvies, lokatie leiden
14	OBD Duin- & Bollenstreek
15	Samenwerkingsverband WSNS, Leiden en omstreken
16	Samenwerkingsverband WSNS, Duin- & Bollenstreek
17	Samenwerkingsverband WSNS, Katwijk, Rijnsburg, Valkenburg
18	Samenwerkingsverband WSNS, Rijnstreek
19	Samenwerkingsverband VO/SVO, Het Quintet
20	Samenwerkingsverband VO/SVO Leiden.e.o
21	Kring van rectoren en directeuren in de regio Leiden
22	Samenwerkingsverband VO/SVO, Duin- en Bollenstreek
23	Gemeente Liemeer
24	Gemeente Katwijk
25	Gemeente Rijnwoude
26	Gemeente Alphen a/d Rijn
27	Gemeente Alkemade
28	Gemeente Leiden
29	Provincie ZHN